

(בתפארת ישראל על המשניות כתב פירוש חדש ל'עלי להביאו קאמר' על פי מה שחידש שאם אמר 'שור זה עולה' יכול להביאו עבור אדם אחר לחובתו. הלכך כשאמר 'עלי' כוונתו להתחייב להקריבו בשביל עצמו ולא בשביל אדם אחר [וצ"ע לפי פירוש זה כיצד הדין בבית].

לפירוש זה אין מכאן הוכחה כלל שהנודב 'שור זה' ללא 'עלי' אינו חייב להביאו, וכבר נשאו ונתנו על כך האחרונים בספריהם, האם קיים חיוב הבאה ודין 'בל תאחר' בנדבה כזו (וע' חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב יג, א. ונתבאר במק"א) – כי לעולם י"ל שחייב, ותוספת 'עלי' באה כהתחייבות להביאו לעצמו ולא עבור אחר כאמור).

'וסיפא דקאמר לכשיבואו דמיו יקדשו. והא אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם...' משמע מפרש"י (בד"ה ה"ג) שאם אמר 'דמי שור זה עולה' – לא נתקדש השור קדושת הגוף. ולא אמרו 'מקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף' אלא כשהקדיש הבהמה לדמיה, כגון 'ייקדש השור לדמיו'. והתוס' נסתפקו בדבר. ובשיטה מקובצת בשם הרא"ש מבואר שהשור נתקדש. וכן משמע ברמב"ם (מעשה הקרבנות יד, ה-ו; מעילה ג, טו. עפ"י 'זבח תודה').

ואם תאמר לפרש"י מדוע הוצרכו להעמיד הסיפא כשאומר 'לכשיבואו דמיו' וכו' מאיר, ולא העמידו בסתם, שאמר 'דמי שור זה עולה' – כי נראה שבאופן זה אמנם לא חלה קדושת הגוף על הבהמה אך חלה עליה קדושת דמים, והריהי קדושה לדמיה כבר מעתה, הלכך אם מתה יתחייב באחריותה, כשם שחייב באחריות דמיה. ורק כשאמר 'לכשיבואו דמיו יקדשו' הרי במפורש לא הקדיש אלא הדמים שיבואו (כנ"פ).

דף כא

'היכי מצוי מקדיש לה איש כי יקדיש ביתו קדש אמר רחמנא, מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו.' יש גורסים: 'מה ביתו שלו אף כל שלו' (כן מובא בהגהות ר"ב פרנקיל שבסוף המסכת, משיטה מקובצת בכתובות נט: בשם הרמב"ן. עע"ש).

'הכי קאמר, הקדישו משכיר – הדר בו מעלה שכר להקדש. הקדישו משכיר, היכי דייר ביה, במעילה קאי?...' התוס' (וכן הרא"ש בנדרים פ"ה ב) נקטו כפי פשטות דברי הגמרא כאן שהמשכיר יכול להקדיש את הבית שהשכיר, והשוכר אסור לדור בו. אלא שהביאו מהתוספתא והירושלמי שאם כבר הקדים ושילם שכרו – לא חל הקדשו של המשכיר. [הרא"ש תמה מה סברה היא לתלות בהקדמת השכר. ובקהלות יעקב (ערכין ה) באר החילוק, ותורף דבריו שבהקדמת דמי השכירות מוגדר התשלום כנתינת דמי קנין על לקיחת זכות השימוש העתידי, נמצא שקנה כבר זכות זו, אבל כשלא הקדים התשלום אינו כדמי-מקח אלא תשלום עבור אפשרות שימוש שקיבל בנכס המושכר, ועד שלא שילם לא נמכרה זכות זו בעצם (אלא שהמשכיר נתחייב לשוכר ליתנה לו), ולכן יכול המשכיר להקדישו].

ואולם הש"ך (ביו"ד רכא סקמ"ה) הביא מהרבה פוסקים (רשב"א, ר"ן, רבנו יונה, רבנו ירוחם, ריב"ש) שכיון שהבית משועבד לשוכר, אין הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד ולא חל ההקדש כלל, אלא שאם עדיין לא שילם השוכר את דמי שכירותו, מעלה השוכר את השכר להקדש ולא למשכיר, שכלפי זה חל ההקדש. (בבאור נקודה זו – ע' אור שמח הל' זכיה יב, יג; שיעורי ר' שמואל רוזובסקי ב"ב קכג: עמ' קנד).

ומה שאמרו בסוגיתנו שהמשכיר יכול להקדישו – דוקא בשהשכיר לו בית סתם, רק אז חל ההקדש וחייב המשכיר להעמיד לו בית אחר, אבל ב'בית זה' – הלא הוא משועבד לשוכר. [ועוד יש לפרש סוגיתנו אף

ב'בית זה' – כי לפי ההנחה שב'סלקא דעתין' שהשוכר רשאי לדור בו, אכן יש בכחו של המשכיר להקדיש, שהרי אינו מפקיע את הבית מן השוכר. אלא שמקשה הגמרא על עיקר הדבר, כיצד רשאי לדור. אכן לפי האמת שאין השוכר רשאי לדור, ומדובר שהמשכיר הקדיש את הדמים בלבד – אין ההקדש יכול לחול על הבית המושכר. עפ"י שפת אמת].

בספר אור שמח (זכיה יב, ג) באר שבענין זה נחלקו שני התלמודים; לשיטת תלמוד דידן, כשהמשכיר הקדיש – אין השוכר רשאי לדור בו [באופן שהשכיר בית סתם, אבל ב'בית זה' – לא חל ההקדש, כמוש"כ הש"ך]. ואילו לשיטת הירושלמי, אעפ"י שההקדש חל על הבית, רשאי השוכר לדור בו ומעלה שכן להקדש (ע"ש בהרחבה. וע"ע בכללות הענין בקהלות יעקב נדרים לא, א).

'חייבי עולות ושלמים אין ממשכנין אותן'. נחלקו הראשונים האם מדובר כאן כשרואים שהוא מתעצל ונמנע מלהביא את קרבנו, כגון שמבזבז מעותיו לחנם כדי שלא יהיו מזומנים אצלו ללקיחת קרבן [ואעפ"כ בחטאת ואשם כי האי גוונא – אין ממשכנים], או ממשכנים אותו מיד, שמא יתעצל [לפי זה, באופן שרואים שהוא מתעצל, אפשר שכופים וממשכנים אף בחטאת ואשם]. ע' בראשונים בר"ה ו; בפירוש המשנה לרמב"ם ובהלכות מעשה הקרבנות פ"ד, ובמשנה למלך שם.

ולענין כפיית בית דין להביא חטאת ואשם כדי שלא יעבור ב'בל תאחר' בבוא הרגל, וכן לענין מישכון לאחר שעבר ב'בל תאחר' ואינו מביא [שיש סוברים שאין דין כפיה כיון שמהות הקרבן לכפרתו, ואין כפרה אלא כשהוא רוצה בה] – ע' בראשונים הנ"ל; זבח תודה ושפת אמת כאן; תוס' כריתות יב. ד"ה או; רשב"א יבמות פז: וב"ק מ: ומאירי; (רמב"ם הל' רוצה י; מנחת חינוך תקל, יג. ועע"ש שג, טו); ריטב"א ב"ב מה. קצות החשן ט, א; כת, א; חדושי הגרז"ר בענגיס ח"ב סז, מז; אגרות משה ח"א קדשים ט; ביצחק יקרא ח"א נה; שו"ת שבט הלוי ח"ד קסג, ג.

המישכון המדובר כאן נעשה על ידי גזבר ההקדש, שנכנס לביתו ונוטל בעל כרחו משכון [ולכשיביא הלה קרבנו – מחזירים לו המשכון] (עפ"י רבנו גרשום; רש"י ב"ק מ. ורמב"ן שם לו: במלחמות ה').

הנה נחלקו הראשונים האם כופים וממשכנים על הכופר, למ"ד כופרא כפרה (ע' במובא בב"ק מ. ובריש מכות). ושם אין שייך גזבר הקדש אלא ב"ד, וא"כ מאי שנא שאר קרבנות מכופר. וי"ל כיון שתשלומי כופר ניתנים לניזק, הרי זה נחשב כחיוב ממון לענין כפיית ב"ד, משא"כ הקדשות. והמאירי (ב"ק מ) כתב גבי כופר שנראה שאין ממשכנים אותו אלא ב"ד שבירושלים, אבל שאר בתי דין אינם נזקקים לכפרה. וכנראה דעתו שרק ב"ד שבמקום המקדש אחראים על הקרבנות ועל שאר עניני כפרה. ואילו מדברי הרמב"ן (ריש מכות) נראה שבקרבנות אין הדבר מסור לבית דין כלל, שהוא ענין שבינו ובין המקום, אלא שמצד תביעת ממון של ההקדש יש זכות לגזבר למשכן, וכדבריו בב"ק לו: הנ"ל.

ע"ע בשאלות ותשובות לסיכום, בבאור הטעם שאין ממשכנים על חטאת ואשם, שיש הנראה מדבריהם משום שהם באים לכפרת האדם הלכך אין זה מענין ב"ד לכוף על כך, או משום שלא תועיל כפיית ב"ד אם אינו רוצה בלבו, ואפילו יאמר 'רוצה אני' [ולא משום שחמור בעיניו ולא ישהה].

'וכן אתה אומר בגיטי נשים, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני'. בבאור דין זה, ובדין גט המעושה כדן ושלא כדן – ע' במובא בבבא בתרא מה.

'חייבי חטאות ממשכנין אותן – בחטאת נזיר, דכיון דאמר מר אם גילח על אחד משלשתן יצא ואם נזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר... פשע בה ולא מייתי' – ובאופן שהקדים את העולה או השלמים לחטאת. אבל בלאו הכי – אין חוששים שיתרשל מהקרבת החטאת ויקדים הכהן את הקרבת העולה או

השלמים לחטאת שלא כדון, שהרי מצוה לכתחילה להקדים החטאת אף בנוזר – כפי שכתב הרמב"ם, הרע"ב והתו"ט (עפ"י שו"ת אחיעזר ח"ב מט, ז וכמו שפרש רבנו גרשום. וע"ע שפ"א).

'למקראה הקדימה הכתוב'. רש"י פרש: שתהא נקראת במקרא תחילה. והר' חיים (בתוס' זבחים צ). פרש שיש להקדיש העולה קודם החטאת, אעפ"י שהקרבן החטאת קודמת [ראה בספר בית ישי (קכד קכו) בבאור טעמו, כי הקדשת הקרבן הריהי כהתחלת הקרבנו ותחילת הכפרה. וע' בספר אור שמח (הל' מחו"כ א, ג) 'סעד עצום' לשיטה זו. וע"ע בפירוש רש"י הירש ריש תוריע]. ובתוס' תמהו על פירוש זה מסוגיתנו, שאם כן מדוע ממשכנים על עולתה הלא צריכה להקדים הקדשת העולה לחטאת ועל כרחיה תביא שתיהן. ויש לישב שיטת הר"ח, שנראה שגם לדבריו הקדשת העולה תחילה אינה מעכבת שהרי לא שנה הכתוב לעכב, ועל כן ממשכנים על העולה, כי חוששים שתעבור על המצוה שלכתחילה ותביא חטאת תחילה. משא"כ לפי הסלקא-דעתין שמצוה להקריב העולה תחילה, אף אם אינה אלא למצוה לכתחילה, שהרי לא שנה עליה הכתוב, אין חוששים שהכהן יעבור על הדין ויקריב החטאת תחילה, הלכך אין ממשכנים. ורק לענין הקדשת הבעלים יש חשש (עפ"י אחיעזר ח"ב מט, ו. ע"ע ש).¹

נראה לכאורה שנקט שאם עברה והקדישה חטאת ולא הקדישה העולה, מותר לכהן להקריב החטאת אף לכתחילה ואין צריך להמתין עד שתקדיש העולה, שכבר עברה על הדין דלכתחילה. וכיון שכן יש לחוש שתעבור ותקדיש החטאת, והכהן יקריבנה כדון. ואולם בספר אבי עזרי (קמא. מעשה הקרבנות יד, ד"ה ולשיטת) נקט בסברא שבדין זה כלול חיוב להקדים הקדשת העולה להקרבן החטאת, הלכך אין לחוש לכהן שיעבור על דינו ויקריב החטאת קודם הקדשת העולה, וחזרת קושית התוס' מדוע ממשכנים.

(ע"ב) 'אמר רב ששת: האי מאן דמסר מודעא אגטא – מודעיה מודעא... דאם כן ליתני 'עד שיתן' מאי 'עד שיאמר' – עד דמבטל ליה למודעיה'. צריך עיון הלא לכאורה אין המשנה מדברת כלל וכלל על אדם שמסר מודעא אלא על כפיית בית דין להוציא, שצריך שיאמר 'רוצה אני'. ויש מי שהוציא מכאן שלולא מסירת מודעא לבטל הגט, אכן אין צריך לומר 'רוצה אני' בפירוש, אלא כל שביטל דין כפווה ונתן הגט בשתיקה – כשר. ועל כן הוכיח רב ששת שמדובר כשמסר מודעא, שרק אז צריך שיאמר בפירוש (עפ"י מחנה אפרים הל' גזילה כו; שו"ת חות יאיר נה. מובאים בשפת אמת ובחשק שלמה כאן. ע"ש).

א. המפרשים העירו שבדברי הרמב"ם (גירושין ב, כ) מדויק שבכל אונס צריך שיאמר 'רוצה אני'. וכן משמע מהגמרא ביבמות קו. וכן כתב בנתיבות המשפט (רה סק"א) שאילו נתן בעצמו את הגט בשתיקה, אחר כפיה – הגט פסול. ועוד העיר בחשק שלמה שמשמע מלשון הגמרא, וכן מדברי הרמב"ם (מכירה ו, ו) והתוס', שצריך לבטל המודעא בפירוש ואין די באמירת 'רוצה אני', ואילו במשנה לא הצריכו אלא 'רוצה אני'. ע"ע ש.
ב. ראה פירוש חדש בסוגיא בספר אבי עזרי (קמא. גירושין ב, כ). ותורף דבריו שבגט ובקרבן קיים דין נוסף של 'רצון', מלבד הדין הכללי הקיים בשאר קנינים. וזהו מה ששנינו במשנה שצריך לומר 'רוצה אני'. וזוהו הוציא רב ששת שמודעא מועילה לביטול הגט גם במקום שאין 'דברים שבלב' המתנגדים למעשה, כגון במקום כפיית בית דין, שמצוה לשמוע דברי חכמים (ע' קדושין ג), כיון שעכ"פ חסר בדין 'רוצה אני', הלכך צריך שביטל בפירוש את המודעה.

*

'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני' –

זו לשון הרמב"ם ז"ל (גירושין ב.כ): 'ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד עכו"ם בין ביד ישראל? – שאין אומרינן אנוס אלא למי שנלחץ ונדהק לעשות דבר שאינו מחוייב בו מן התורה, כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו – אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו.'

ענין זה מובא ומוסבר בהרחבה בכתבי רבי צדוק הכהן מלובלין במקומות רבים, והנה שנים מהם: 'הש"י הוא לבן של ישראל, כמו שאמרו (בשהש"ר) על הפסוק ולבי ער, ממזה שכתוב צור לבבי וגו'. וזהו החילוק בין ישראל לעמים, דאפילו (מי שהוא בכלל) פושעי ישראל שהרבה עבירות עד אין קץ, אע"פ שחטא – ישראל הוא, ונקרא 'אסא דקאי ביני הוצי' (סנהדרין מד.). דאפילו פושעי ישראל מלאים מצוות, ומעמקי לבבם דבוק בהש"י, שהוא שורש נקודת לבם. כדרך שאמרו (בברכות ז.). 'גלוי וידוע שרצונו לעשות רצונך, ומי מעכב – שאור שבעיסה'. וכדרך שכתב הרמב"ם בטעם כופין עד שיאמר רוצה אני.

ודבר זה אי אפשר לעמוד עליו שום ברייה, רק הש"י מעיד שהוא כן אצל ישראל. מה שאין כן אצל עכו"ם, אפילו חסידי אומות העולם שמכיר שכך טוב, מכל מקום עצם לבבו אין כן... (ריסי לילה מד.).

'... ועל כן אמרו (בעירובין כא) לפני זה והדוד אחד תאנים רעות מאד – אלו רשעים גמורים. שמא תאמר אבד סברם וגו' תלמוד לומר הדודאים נתנו ריח – אלו ואלו עתידין שיתנו ריח טוב. דגם פושעי ישראל לא ידח ממנו נדח, כי יש בהם נקודה קדושה במעמקי הלב וסופן עתידין וכו' אחרי שיצרפו ויכלו הרע וההוצי הסובבין וישאר השורש הטוב, יתנו ריח.

וכתיב 'אמר' 'נתנו' – לשון עבר. כי באמת כל הרשעות אינו נוגע לעצם היהדות ונקודה האמיתית שבלב, וכמו שכתב הרמב"ם בהא דכופין עד שיאמר רוצה אני משום דבאמת רוצה, ע"ש. ואפילו הגדיל עבירות וכבר נכנס היצר ממפתחי הלב לפנימיותו ונעשה 'בעל הבית' (סוכה נב.), מכל מקום שורש היהדות ישנו במעמקי הלב רק שמעוטף בהרבה לבושי שק, וד' אשר יראה ללבב רואה גם אז בו אותה הנקודה הנותנת ריח טוב. וכן המבין מרגיש בריח טוב, כיצחק אבינו ע"ה, יוכל להריח ריח הטוב דגן-ערך של הבוגדים, גם טרם ששבו והגיעו לשלימות התיקון.

ולפיכך גם הגרוע שבישראל מרגיש איזה קדושה בשבת, כי מצא מין את מינו וניעור...'

(קונטרס עמלה של תורה ו)

ראה עוד בענין זה בספר משך חכמה יתרו יט, יז.

פרק ששי; דף כב

'אין נוקקין לנכסי יתומים אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן'. הסוגיא כולה עוסקת ביתומים קטנים; אם משום שאינם מתמצאים בעסקי אביהם ושמה התפיס צרורות לבעל חובו או פרע וקיבל שובר, אם

ונגנבו או אבדו, חייב באחריותם עד שיבואו ליד גזבר (עפ"י חולין קלט; רמב"ם ערכין ג, ג).
ואם אמר 'על מנת שלא אתחייב באחריות' – פטור (עפ"י שיטמ"ק חולין ב: וע' בשבט הלוי (ח"ה
קונטרס המצוות ס) שהעיר על כך מהסוגיא שם קלט שמשמע שגורת הכתוב היא בכל אופן שחייב באחריות עד
שיבוא ליד גזבר)].

דפים כ – כא

לב. המשכיר בית לחברו ו...

א. נתנגע הבית.

ב. הקדישו המשכיר.

ג. הקדישו השוכר.

– מה דין הבית ומה דין השכירות?

א. המשכיר בית לחברו ונתנגע, אעפ"י שהחליטו כהן אומר לו המשכיר לשוכר: הרי שלך לפניך.
התוס' הוכיחו שבית המנוגע אסור בהנאה (וכ"פ הרמב"ם, עפ"י תו"כ). ואעפ"כ אינו חייב להעמיד
לו בית אחר שמדובר שלא נתחייב להשכירו אלא 'בית זה'. ואולם את דמי השכירות הפסיד.
והשפת-אמת תמה על דבריהם, שלכאורה נראה כיון שאין הזק ניכר בבית, אפילו דין הוא
שאומר לו הרי שלך לפניך ומגיעים לו דמי השכירות, ואפילו ב'בית' סתם (וע"ע מחנ"א שכירות
נ).

נתצו – חייב להעמיד לו בית אחר.

הר"ן (בכתובות פ"ה) פרש שמדובר בבית סתם, אבל ב'בית זה' – אינו חייב להעמיד לו אחר.
ואין נראה כן מדברי הרמב"ם (עפ"י שפת אמת. וכ"מ בתוס' דלא כהר"ן. וע' גם בגליונות קה"י).

ב. מבואר בגמרא שאם הקדישו המשכיר – השוכר אסור לדור בו ואם דר – מעל.

א. לפרש"י, יוצא הבית לחולין על ידי מעילתו. ולפירוש התוס' אין הבית יוצא לחולין. ואולם
לדעת הכל השכר חולין ואינו של הקדש, בגלל מעילתו.

ב. שיטת התוס' עפ"י הירושלמי והתוספתא (וכ"ה באו"ז ב"מ פ"א יט), שאם הקדים לו שכרו – אין
המשכיר יכול להקדישו. ואם לא הקדים שכרו – חל ההקדש.

ויש אומרים שאין חילוק בדבר, ולא אמרו שההקדש חל אלא מה שהבית שוה יותר מדמי
השכירות, אבל בשיעור דמי השכירות – אין יכול להקדיש, וכיון שיש להקדש שותפות בו
לכן הדר בו מעלה שכר להקדש (ועתוס' כאן וכתובות נט: רא"ש נדרים פ"ה ב).

והש"ך (ביו"ד רכא סקמ"ה) הביא דעת הרבה פוסקים שלא חל ההקדש של המשכיר כלל, אלא
אם השכיר בית סתם, אבל ב'בית זה' – כיון שמשועבד הבית לשוכר, אין הקדש דמים מפקיע
מידי שעבוד ולא חל ההקדש והשוכר רשאי לדור בו, אלא שאם לא הקדים לו שכרו, מעלה
שכר להקדש ולא למשכיר, כי הקדשו של המשכיר חל מ"מ על תשלום השכירות.

הקדיש המשכיר את שכרו לכשיבוא; לחכמים, אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (וכן הלכה). ולר'
מאיר – השכר יתקדש.

ג. הקדישו השוכר; אמרו בגמרא שאין בדבריו כלום לפי שאין הבית ברשותו להקדישו.

ובארו בתוס' שזה אמור רק לענין שהתשלום לא יפקע מן המשכיר ויעבור להקדש, אבל יכול השוכר להקדיש הבית כל זמן שהוא ברשותו. וכמו כן יכול לאסרו על המשכיר למשך זמן זה. ויש מי שכתב שאם מקדיש את הבית סתם – לא אמר כלום, ורק אם אמר בפירוש שאינו מקדיש אלא את ההנאה שיש לו בבית עד תום השכירות (עפ"י יש"ש ב"ק פ"ה לד. ובשו"ת חת"ס יו"ד רכה) תמה על דבריו ונקט כהתוס'.

דף כא

לג. א. האם ממשכנים חייבי ערכין, חטאות ואשמות, עולות ושלמים?
 ב. האם צריכים את דעתו ורצונו של אדם בהקרבן קרבן עבדו – כאשר מקריבים משלו, וכאשר חברו מביא קרבן עבדו?

א. חייבי ערכין ממשכנים אותם בעל כרחם. וכן חייבי עולות ושלמים – כי חוששים שמא יתעכבו מלהביאם. אבל חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנים אותם, מפני שהם חובה לכפרה לפיכך אין חשש שהייה (טעם זה מבואר בראשונים, וכן משמע בב"ק מ. וע' להלן).

א. התוס' (בר"ה ו) מפרשים שמדובר כשורואים שהוא מתעצל ונמנע מהבאת הקרבן. ואולם מהרמב"ם משמע שממשכנים מיד, שחוששים שמא לא יביא (עפ"י זבח תודה).

ב. במשכון שממשכנים על ערכין, אין קיים דין השבת עבוס (ע' ב"מ ק"ג-ק"ד; רמב"ם ערכין ג, ד). חטאת נזיר שאינה מכפרת על חטא ולא מעכבת את הגילוח ואת שתית היין והתר טומאה – ממשכנים. ומאידך, עולת מצורע – אין ממשכנים עליה, מפני שמעכבתו כחטאת וכאשם (כדברי רבי ישמעאל בנו של ריב"ב), וודאי לא ישהנה [אבל עולת יולדת אינה מעכבת אכילתה בקדשים, הלכך ממשכנים עליה].
 א. להלכה אין עולת המצורע מעכבת, וגם לא האשם (זבח תודה עפ"י הרמב"ם. וע' גם בלחם משנה סוף

הל' מחוסרי כפרה; תוס' נזיר נה:). ולפי"ז ממשכנים על עולתו (עפ"י כס"מ מעה"ק יד, יז) ואף על אשמו (לחם משנה נזירות י, ה מובא במש"מ מעה"ק שם). ויש אומרים שאשם מצורע מעכבו (עריש"י פסחים נט. לחם משנה נזירות י, ה בדעת הרמב"ם. וע' חזו"א נגעים יג, ב). ולפי"ז אין ממשכנים עליו (וכן משמע קצת מהרמב"ם מעה"ק שם שלא כתב 'חוקי מחטאת נזיר ואשם מצורע. ולדעת החולקים צ"ל שלא נקט אלא המפורש בגמרא).

ב. אמרו לו עדים אכלת חלב והוא אומר לא אכלתי, כיון שהוא מכחיש ודאי לא יביא מעצמו, הלכך ממשכנים אותו (רא"ש. תוס' כריתות יב ויבמות פז:). וע' ברעק"א ובחשק שלמה ובמנחת חינוך קכו, יב אופנים נוספים שממשכנים על חטאות (חמש לידות; מנחת חוטא שמת.

ואולם מדברי הרמב"ן והרשב"א (ביבמות פז: וב"מ ג: וריש מכות) משמע לכאורה שגם במקום שהאדם סבור שהוא פטור מקרבן או שאינו רוצה להביא, אין ב"ד ממשכנים אותו. וצ"ע מלשון הגמרא בב"ק מ' מחמר חמיר עילויה ולא בעי משכניה...'. וכן קשה מדברי הרמב"ן עצמו במלחמות (ב"ק לו:).

וכיו"ב הקשו על מה שכתב בקצוה"ח (ט, א) שמשום שכפרה הן לא תועיל כפיה אפילו יאמר 'רוצה אני' [כדין 'תליוה וקני' שלא קנה כדברי בעל העיטור] ולכך אין כופים. ולסברא זו אפילו בשינוי רוצה להביא או שסובר שפטור אין ממשכנים. וצ"ע).

ג. כשממשכנים אותו צריך שיאמר 'רוצה אני', וכדלהלן. ואם לא אמר – ב'זבח תודה' הבין מדברי רבנו גרשום שבדיעבד יצא ידי חובתו אלא שאין זו כפרה גמורה. וע"ע במנחת ברוך טו. ולכאורה היה לפרש כוונת ר"ג שמה שכתב 'האי מתכפר לא כפרה ממש... רצה לומר שאין שייך לשון 'מתכפר' בשלמים, וכן בעולה אינה כפרה ממש אלא ריצוי, ולעולם אין כאן ריצוי כלל והקרבן נפסל.

ד. לדברי הריטב"א (ב"ב מה.), לא אמרו שאין ממשכנים חייבי חטאות ואשמות אלא בשאינו אמיד, אבל אדם אמיד ממשכנים אותו, וכפי שדרשו ועשית – אוהרה לב"ד שיעשוך.
ה. חייבי ערכין, נראה שדינם כקדשי בדק הבית שגובים מקרקע בינונית כדין בעל חוב (עפ"י מנחת חינוך שני, ט).

ב. אין אדם מתכפר בקרבן אלא מרצונו (לריצנו), ואעפ"כ כופים אדם להביא קרבנו (יקריב אתו), כיצד? – כופים אותו עד שיאמר רוצה אני. וגם עולה צריכה הסכמה ורצון.

אדם שהפריש קרבן עבור חברו; בחטאת ואשם – צריך להודיע את המתכפר בין בשעת הפרשה (שמא אינו חפץ להתכפר בשל חברו), בין בשעת כפרה (כדי לסמוך על הקרבן ולהתוודות. עתוס').

בעולה ושלמים; לשמואל, צריך להודיעו בשעת הפרשה ושוב אין צריך בשעת כפרה. ולעולא – להפך, אין צריך להודיעו בהפרשה אלא בשעת כפרה (משום שרוצה לקיים מצות סמיכה. תוס'. ע"ע בבאור מחלוקתם במהרי"ט בכורות פ"א ז; חזו"א אה"ע קלו ל"דף לה).

א. הלכה כשמואל שצריך דעת בשעת הפרשה ולא בשעת כפרה (רמב"ם מעה"ק ד, י).

לא ידעו בהפרשה אלא בשעת כפרה; נראה מדברי הרא"ש בשטמ"ק שיצא בכך ידי חובתו אלא שהנהנה מן הבהמה בין הפרשה לכפרה לא מעל, כי כל עוד לא ידע ונתרצה – לא נתקדש, אף לא למפרע (זבח תודה. וכ"כ בחזו"א אה"ע קלו ל"דף לה:).

נתרצה בשעת הפרשה וחזר בו קודם כפרה ועתה עומד וצווה; כתב הרמב"ם (מעה"ק יד, י) שמקריבים. ואילו מדברי רבנו גרשום ומהתוס' אין נראה כן (זבח תודה). ובחזו"א (אה"ע קלו ל"דף לה:). כתב להגיה בדברי הרמב"ם, שודאי א"א להקריב בעל כרחו. וכן מובא מהאור זרוע (ע' או"ש מקוואות א, יא). וע"ע שיעורי ר' שמואל קדושין נ בשם הגר"ז.

ולדעת עולא שאין צריך דעת בשעת הפרשה, יש לעיין כאשר הפריש עבור חברו וכשנודע לחברו התנגד, האם פקעה ההקדשה כי הוברר שלא היה כאן רצון מעיקרא, או שמא חל ההקדש ואינו פוקע בכדי (חז"ב).

ב. אמרו בנדרים (לה) שקרבנות מחוסרי כפרה אין צריכים דעת המתכפר, שהרי אדם מביא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים, שנאמר זאת תורת הזב – בין גדול בין קטן. וגזרת הכתוב היא (זבח תודה). ואולם גם קרבנות אלו אי אפשר להקריב כשהוא מוחה (חזו"א אה"ע שם). ובחזו"ב צידד שאפילו באופן זה אפשר להקריב.

ג. כתב החזו"א (אה"ע שם) שעל קרבנות חובה, אפילו עולות ושלמים, לא דיבר שמואל אלא מודה שדינם כחטאת ואשם שצריך דעת המתכפר בין בהפרשה בין בכפרה.

[נקט שם בכל דבריו שקרבן פסח גם הוא צריך דעת בכפרה. וצ"ע לפמ"ש"כ התוס' שהטעם הוא משום הסמיכה, וא"כ בפסח שאין סמיכה א"צ דעת בשעת כפרה. גם בירושלמי (פסחים ח, א) מבואר לכאורה שא"צ דעתו בשעת שחיטת הפסח. וכן מבואר באו"ז פסחים רכד].

ד. יש מי שכתב שבהקרבנות בכור וכד' שאין בו ריצונו דורון או כפרה, אין צריך דעת בעלים כלל, ומקריבים אותו אף בעל כרחו של הכהן (עולת שלמה תמורה ח. עפ"י הגמרא שם 'ליתי גובר ולשקליה').

ה. יש להסתפק האם סברת 'אין אדם רוצה להתכפר בשל חברו' אמורה רק כאשר נתחייב עולה או שלמים בנדר, או אף באופן שאינו מחויב כלל בעולה ושלמים, המפריש קרבן עבורו צריך לידעו (הרושים ובאורים).

ומסתבר שאם הפריש משלו, אי אפשר לאחר להקריבו עבורו בלא הסכמתו, אף בעולה ושלמים, ואף בדיעבד – שבאופן זה ודאי מקפיד (ח"ב. וע' גם בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב מו, ב סד"ה והנה מבואר).

ו. נראה שבאופן שהרגילות היא לשחוט עבור אחר ונוח לו בכך, כגון בעל השוחט קרבן פסח עבור אשתו – נחשב כאילו אמר לו להקריב עבורו [וכמו שכתבו ראשונים (ער"ן נדרים לו) בקרבן שאבד, שנחשב כנתרצה]. לא אמרו אלא כשאין הדבר שכיח שיקריב שלא מדעתו ואירע כן (עפ"י חז"א אה"ע קלו לוף לה סק"א).

ז. יש מי שמצדד לומר שאם מזכה לחברו את הבהמה או מעות – אין צריך את דעתו, שאין זה נחשב שמתכפר בדבר שאינו שלו. וכאן מדובר כשמקריב את בהמתו קרבן עבור חברו (ע' אור גדול על המשניות).

ח. מי שאמר תיקרב חטאתי ולא תכפר עלי – אינו מתכפר (עפ"י כריתות ז. ובתחילה רבא חלק על כך, חזר בו).

פרק ששי; דפים כא – כב

לד. בית דין היורד לנכסי יתומים למוכרם, כדי להגבות מעות לבעלי חובות – כיצד נעשית מכירת הנכסים? וכיצד הדין בגזבר המוכר קרקע של הקדש (ובשאר גביית חוב איש מרעהו)?

כשב"ד נזקקים לנכסי יתומים, שמים את קרקע היתומים ומכריזים עליה שלשים יום (בדוקא, ולא יותר. עפ"י ירושלמי כתובות יא,ו): כל הרוצה ליקח יבוא ויקח. שום ההקדש – שלשים יום. כן סתמה משנתנו, כדברי רבי מאיר. ואמר רב חסדא בשם אבימי: בא להכריז רצופים – שלשים יום, כאמור. בא להכריז בשני ובחמישי (שהם ימי התקבצות לדין ולקריאת התורה. עפ"י רש"י וגאונים) – שלשים יום. רבי יהודה אומר: שום היתומים שלשים יום ושום ההקדש תשעים יום. וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה שלשים יום. א. פסק הרמב"ם כסתם משנתנו (מלוה יב,ח).

ב. דנו המפרשים כיצד הדין בהקדש לענין הכרות שני וחמשי, וי"א שאין מכריזים אלא שלשים רצופים (ע' ירושלמי כתובות יא,ו; כס"מ ולח"מ ערכין ג,יט; שפ"א).

ומכריזים בבוקר ובערב, בשעת הוצאת פועלים והכנסתם, כי בעל הבית הרוצה ליקח שולח את פועליו בגמר עבודתם, לילך ולסייר בקרקע לבדקה. ובבקר בשעת הכנסת הפועלים, ייזכר בדבר וישאלם (כפירוש התוס'. וי"מ להפך – עפרש"י; דרישה וסמ"ע קט).

ומכריז: שדה פלונית בסימניה ובמצריה כך היא יפה (– כך וכך עושה תבואה. רש"י ועוד. וי"מ בענין אחר. ע' מ"מ מלוה יב,ח) וכך היא שומתה. ומציין לאיזה צורך נמכרת הקרקע, אם לפריעת בעל חוב או לכתובת אשה; שיש לוקח שנוח לו להגבות לבע"ח מפני שהוא נאות לקבל זווים פגומים, ויש שנוח לו להגבות לאשה מפני שלוקחת מעט מעט.

א. אם הבע"ח רוצה לעכב הקרקע לעצמו באותו סכום שב"ד שמוה – כתבו התוס' שאין צריך להכריז אלא מעמידים הקרקע בידו (וכן מובא בירושלמי כתובות יא,ו). ויש חולקים וסוברים שבכל אופן מכריזים, שמא אדם אחר יעלה את המחיר (בעל התרומות. וכן פסק הטור חו"מ קג, ע"ש בב"י, באה"ג ובהגר"א. וכן תמהו כמה אחרונים על סברת התוס' – ע' שפ"א; חו"ב).